QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR IMĦALLEF
DR FRANCESCO DEPASQUALE
LL.D. LL.M. (IMLI)

Seduta ta' nhar l-Erbgħa
Wiehed u tletin (31) ta' Ottubru 2019

Rikors Numru 202/12 FDP

Fl-ismijiet

Innocent Farrugia u martu Maria Farrugia

Vs

Fondazzjoni ghall-Iskejjel t'Għada, Ministru tal-Edukazzjoni u x-Xogħol, Direttur Ġenerali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni, u Direttur Ġenerali tal-Dipartiment tal-Artijiet u Proprjeta tal-Gvern, dawn ta' l-aħħar assunti mill-Awtorita' tal-Artijiet wara l-kreazzjoni tagħha, u dana kif verbalizzat fit-22 ta' Frar 2018.

Il-Qorti:-

1. Rat ir-rikors ġuramentat datat 27 ta' Frar 2012, li permezz tieghu r-rikorrenti talbu is-segwenti:

    1. *IIli l-esponenti huma proprjetarji tal-barriera li tinsab fl-inhawi maghrufa bhala "Tax-Xantin", Imqabba;*

    2. *Illi l-intimati jew min minnhom bnew skola primarja u playground adjacenti gewwa l-Imqabba, liema skola primarja u playground*

jinsabu biswit proprjeta tar-rikorrenti, kif ser jigi ahjar ippruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza;

3. *Illi fit-28 ta' Frar 2010, ikkollassat parti mill-istess playground tal-iskola primarja tal-Imqabba għal gewwa l-barriera proprjeta tar-rikorrenti;*

4. *Illi tali kollass seħħ minħabba traskuragni u/jew negligenza da parti tar-rikorrenti jew min minnhom fil-kostruzzjoni tal-istess skola u playground adjacenti li ma bnewx skond l-arti u sengha u fejn ma gewx osservati r-regolamenti tal-bini, kif ser jigi ahjar ippruvat waqt trattazzjoni tal-kawza;*

5. *Illi tali skola u playground huma proprjeta tal-Gvern ta' Malta;*

6. *Illi per konsegwenza ta' tali agir da parti tal-intimati jew min minnhom li wassal għall-kollass tal-playground tal-iskola primarja tal-Imqabba ghal gewwa l-proprjeta tar-rikorrenti, ir-rikorrenti batew id-danni, kif ser jigi ahjar ippruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza, għal liema danni jaħtu unikament l-intimati jew min minnhom minħabba traskuragni, negligenza u n-non osservanza tar-regolamenti tal-bini;*

7. *Illi l-intimati jew min minnhom, interpellati sabiex jersqu għal-likwidazzjoni u eventwali pagament tad-danni anke permezz ta' ittra ufficjali datata 25 ta' Gunju 2010, baqgħu inadempjenti;*

Jgħidu għalhekk l-intimati jew min minnhom għaliex dina l-Onorabbli Qorti m'ghandhiex, ghar-ragunijiet premessi:

1. *Tiddikjara illi l-kollass tal-parti mill-playground tal-iskola primarja tal-Imqabba li seħħ fit-28 ta' Frar 2010 għal gewwa l-proprjeta tagħhom seħħ tort unikament tal-intimati jew min minnhom minħabba negligenza, traskuragni u n-non osservanza tar-regolamenti tal-bini da parti taghhom jew min minnhom u minhabba illi l-izvilupp ma sarx skond is-sengha u l-arti;*

2. *Tillikwida d-danni sofferti mir-rikorrenti per konsegwenza tal-kollass ta' parti mill-iskola primarja tal-Imqabba fit-28 ta' Frar 2010 għal gewwa l-proprjeta taghhom, okkorrendo jekk ikun il-kaz, permezz tal-hatra ta' periti nominandi;*

3. *Tordna lill-intimati jew min minnhom sabiex iħallas id-danni hekk likwidati;*

Bl-ispejjez inkluzi dawk tal-ittra ufficjali tat-25 ta' Gunju 2010 u bl-imgħaxijiet legali mid-data tal-istess ittra ufficjali sad-data tal-effettiv pagament kontra l-intimati ingunti minn issa in subizzjoni.

4. Rat ir-risposta ġuramentata tad-**Direttur Generali tad-Dipartiment ta' l-Artijiet u Propjeta' tal-Gvern**, ipprezentata fil-21 ta' Marzu 2012 (fol 15) fejn laqa' ghal dak lilu imputat, billi qajjem is-segwenti difiżi:

    1. *Preliminarjament ir-responsabbilita' għall-gestjoni tas-sit mertu tal-kawza odjerna ma kenitx dik ta' l-eccipjenti li lanqas ma jista' jinzamm responsabbli ghall-agir ta' terzi;*

    2. *Illi mingħajr pregudizzju ghas-suespost, l-esponenti ma esegwixxa ebda xogholijiet fl-art imsemmija u konsegwentament ma seta' qatt ikkommetta xi agir traskurat jew negligenti li seta' rrekka xi dannu lill-atturi;*

    3. *Illi mingħajr pregudizzju ghas-suespost u fil-meritu trid issir il-prova illi l-kollass kien rizultat dirett tax-xogħolijiet li gew esegwiti u mhux konsegwenza ta' cirkostanza fortuwita jew adirittura agir magħmul mill-atturi stess fit-tħaffir tal-barriera;*

    4. *Illi filwaqt illi l-esponenti jirrileva illi t-talbiet attrici in kwantu diretti kontra tieghu huma infondati fil-fatt u fid-dritt, jecepixxi illi f'kull kaz trid issir il-prova ta' l-allegat hsara u danni sofferti;*

    5. *Salv eccezzjonijiet ulterjuri.*

5. Rat ir-risposta tal-**Fondazzjoni ghall-Iskejjel ta' Ghada, tal-Ministru tal-Edukazzjoni u x-Xoghol u tad-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni,** fejn laqghu ghal dak lilhom imputat, billi qajjmu s-segwenti difiżi (fol 17):

    (1) Illi preliminarjament u assolutament mingħajr ebda preġudizzju, il-Ministru tal-Edukazzjoni u x-Xoghol mhux il-legittimu kuntradittur f'din il-kawża u dan in vista ta' l-artikolu 181B(1) tal-Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta li jipprovdi dan li gej:

    "181B. (1) Il-Gvern ghandu jkun rapprezentat fl-atti u fl-azzjonijiet gudizzjarji mill-kap tad-dipartiment tal-gvern li jkun inkarigat fil-materja in kwistjoni.."

    (2) Illi, mingħajr preġudizzju, l-allegazzjonijiet tar-rikorrenti kif vantati fir-rikors guramentat, huma nfondati fil-fatt u fid-dritt u dan ghar-raġunijiet segwenti;

    (3) Illi l-barrieri li jkunu jappartjenu lil terzi huma fil-fatt mifrudin minn hajt relattivament irqiq li huwa mnissel mill-blat;

(4) Illi f'dan il-każ li ġara kien li barriera minnhom li fuqha nbniet il-playground mill-esponenti, giet żmien ilu mimlija bit-terrapien, u dan seħħ qabel ma din l-istess art li fuqha nbniet l-istess playground giet f'idejn l-esponenti;

(5) Illi, ġara wkoll li l-barriera li qed jirreferu għaliha r-rikorrenti, fil-fatt baqghet kontinwament tigi użata mir-rikorrenti li dejjem komplew iħaffru iktar fil-fond;

(6) Illi in linea ma' l-artikolu 440 tal-Kap. 16 tal-Liġijiet ta' Malta: "... kull min jaghmel xi thaffir, iwiegeb ghall-ħsarat li b'dak it-thaffir isiru fil- bini tal-gar..."

(7) Illi l-ħajt li jifred il-barrieri huwa l-ħajt diviżorju. Fil-każ odjern, il-ħajt diviżorju kien fih diversi konsenturi u qasmiet anki orizzontali u għalhekk il-ħajt ma felaħx ghall-pressjoni eżercitata mill-istess materjal li mela l-barriera li fuqha hemm il-playground, kif ukoll minħabba l-pressjoni idrostatika.

(8) Illi għaldaqstant kien għalhekk li sehh il-kollass nhar it-28 ta Frar 2010;

(9) Illi għandu jirrizulta bl-aktar mod univoku waqt it-trattazzjoni tar-rikors, illi fil-fatt l-uniku xogħol li twettaq mill-esponenti kien li wittew il-wicc tal-istess art sabiex jiġi kostruwit il-playground u dan żgur ma jistax jiġi meqjuż bħala xi mod li permezz tiegħu saret il-ħsara msemmija jew li permezz tieghu l-istess rikorrenti seta' sofra xi danni;

(10) Illi l-esponenti m' għandhomx jinżammu responsabbli għal negligenza u nuqqas ta' tħaris tar-regolamenti da parti tar-rikorrenti nnifishom peress illi kwalunkwe xogholijiet li setghu saru, saru biss fin-naħa li tappartjeni lir-rikorrenti u mill-istess rikorrenti u li għaldaqstant kull prekawzjoni setghet tittiehed biss mir-rikorrenti

(11) Illi jirriżulta li l-hajt diviżorju kien digà beda juri fid-deher li kien hemm sinjali preokkupanti u allarmanti u li kien hemm riskju gravi ta' kollass, kif jidher b'mod pależi mir-ritratti fir-rapport magħmul mill-konsulent geotekniku Anthony Cassar, li jinsab hawn anness u mmarkat bhala 'Dok A';

(12) Illi għall-kuntrarju ta' dak li ntqal fir-rikors promotur, l-iskola u l-playground gew mibnija skont id-drawwiet u r-regoli tas-sengħa taż-żmien li fih inbnew kif ser jigi muri waqt it-trattazzjoni tal-kawża;

(13) Illi qabel ma jippuntaw subgħajhom lejn l-esponenti, ir-rikorrenti għandhom igibu prova tan-ness bejn dik il-kawża li mbagħad wasslet

għal dak li fil-fatt gara u ċioé jekk dan il-kollass seħħx minħabba kaz fortuwitu jew inkella minħabba l-agir tar-rikorrenti stess bhala riżultat tat-tħaffir kontinwu fil-barriera tagħhom, u dan in linea mal-principju stabbilit f'diversi sentenzi fosthom dik ta' ***Nancy Caruana vs Odette Camilleri*** *deċiża nhar it-13 ta' Frar 2001 fejn intqal li: "Il-piz tal-prova ta' dak li hemm allegat fic-citazzjoni jinkombi fuq l-atturi li qegħdin jaghmlu l-imsemmija allegazzjoni u dana in bazi ghall-principju legali 'ei incumbit probatio qui dicit non ei qui negat'. Ir-rikorrenti jrid jifhem li l-oneru hu distribwit b'mod li l-attrici trid tipprova l-fatti kostituttivi tad-dritt azzjonat minnha 'actori incumbit probatio'.*

(14)Salv eccezzjonijiet ulterjuri.

PROVI

6. Rat il-provi prodotti mir-rikorrent Innocent Farrugia, ossija s-segwenti:

    a. L-affidavit ta' **Innocent Farrugia** pprezentat fis-27 ta' Gunju 2012 (fol 46);

    b. **WPS 34 Jennifer Mallia** li xehdet fil-31 ta' Ottubru 2012 u pprezentat r-rapport tal-Pulizija dwar l-incident (fol 54 -59);

    c. Il-**PL Joe Catania**, Senior Legal Procurator fi hdan il-MEPA, li xehed fil-31 ta' Ottubru 2012 u esebixxa Permess Nru 3787/02 (fol 60);

    d. Il-**Perit Tancred Mifsud**, li xehed fil-31 ta' Ottubru 2012 u esebixxa rapport 'ex parte' dwar il-ħsarat sofferti mir-rikorrenti (fol 61 – 70), kif ukoll xehed fit-8 ta' Mejju 2013 (fol 132 – 135);

    e. Id-dokumentazzjoni esebita mill-MEPA permezz ta' nota fl-1 ta' Frar 2013 (fol 88 – 120);

    f. **Joseph Formosa**, Foreman tal-Enemalta inkarigat minn Luqa, li xehed fit-8 ta' Mejju 2013 dwar dak li ra wara li acceda fuq il-post hekk kif gie mgħarraf bl-incident u x-xogholijiet li kellhom isiru biex jsiru r-riparazzjoni fid-dawl (fol 122 – 131);

    g. Il-**Perit Tancred Mifsud**, li xehed fit-8 ta' Mejju 2013 (fol 132 – 135);

    h. Ir-rikorrent **Innocent Farrugia** li xehed fit-3 ta' Lulju 2013 u ipprezenta prospett ta' l-ispejjez minnu inkorsi (fol 143 - 158);

    i. **Oliver Magro**, rappresenant tal-MEPA, li xehed fit-3 ta' Lulju 2013 dwar iz-zona fejn hemm il-propjeta' meritu tal-kaz odjern (fol 159 – 164);

j. Il-**Perit Tancred Mifsud**, li xehed fit-3 ta' Lulju 2013 u esebixxa prospett dettaljat dwar id-danni u telf sofferti mir-rikorrent, li gew kalkolati fl-ammont ta' €141,569.27 (fol 165 – 183);

k. Il-**PS 386 Joseph Cauchi**, li kien is-Surgent tal-Pulizija li investiga l-incident 2019 (fol 184 – 189);

l. Il-**Perit Tancred Mifsud**, li xehed fl-20 ta' Novembru 2013 li xehed ulterjorment u pprezenta Survey Report tal-art (fol 192 – 195);

m. **Marica Micallef**, bint ir-rikorrenti, li xehdet fit-30 ta' Jannar 2014 (fol 197 – 221);

n. **Dr Charmaine Cristiano Grech**, rapprezentanta tal-Ministeru tal-Edukazzjoni (fol 226 – 227) li xehdet fil-25 ta' Marzu 2014;

o. **Christopher Pullicino**, Chief Finance Officer tal-Fondazzjoni tal-Iskejjel ta' Ghada, li xehed fil-25 ta' Marzu 2014 dwar ix-xogholijet li saru mill-Fondazzjoni (fol 228 – 230);

p. Il-kuntratt tal-akkwist tal-art da' parte datat 12 ta' Ottubru 1992 u ezebit fil-25 ta' Marzu 2014 (fol 230 – 247);

q. **Dr Charmaine Cristiano Grech**, rapprezentanta tal-Ministeru tal-Edukazzjoni (fol 249) li xehdet fit-28 ta' Mejju 2014 dwar xogholjiet ta' estensjoni fl-iskola biswit il-fond tar-rikorrent;

r. **Christopher Pullicino**, rapprezentant tal-Fondazzjoni tal-Iskejjel ta' Ghada, li xehed fit-28 ta' Mejju 2014 dwar xogholjiet ta' estensjoni fl-iskola biswit il-fond tar-rikorrent (fol 250 – 251);

s. **Innocent Farrugia**, li xehed fis-6 ta' Novembru 2014, dwar il-fatti tal-kaz.

7. Rat illi fis-6 ta' Novembru 2014, ir-rikorrent iddikjara illi ma kellux aktar provi u talab li jinhatar perit biex jistabbilixxi r-ragun tal-kollass, liema nomina l-Qorti irriservat li tagħmel fi stadju ulterjuri.

8. Rat il-provi prodotti mill-intimati kollha, ossija s-segwenti:

a. L-affidavit ta' **Carmel Farrugia**, General Manager tal-Fondazzjoni meta sehh l-incident, ipprezentat fit-28 ta' Jannar 2015 (fol 257);

b. L-affidavit tal-**Perit Leonard Zammit**, Perit tal-Fondazzjoni, ipprezentat fit-28 ta' Jannar 2015 (fol 257A – 259);

c. **Herman Borg**, Principal Technical Officer fi hdan id-Dipartiment tal-Artijiet, li xehed fl-24 ta' Marzu 2015 dwar it-titolu ta' ċens temporanju tal-art meritu tal-kaz odjern moghtija fit-13 ta' Marzu 1969, kif modifikat b'kuntratt datat 26 ta' Lulju 1989, u espropriju ta' parti mill-art illi saret fit-12 ta' April 2007 (fol 262 – 271);

d. **Herman Borg**, Principal Technical Officer fi hdan id-Dipartiment tal-Artijiet, li xehed fis-26 ta' Mejju 2015 in kontinwazzjoni ma' dak li dwaru kien beda jixhed fis-seduta preċedenti (fol 272 – 277);

e. **Innocent Farrugia**, in kontro eżami, prodott fis-26 ta' Mejju 2015 (fol 278 – 279);

f. L-affidavit ta' **Peter Mamo**, Kummissarju tal-Artijiet, ipprezentat fis-6 ta' Ottubru 2015 (fol 281 – 291);

g. Il-**Perit Anthony Cassar**, prodott fil-11 ta' Jannar 2015, li kkonferma r-rapport minnu redatt u pprezentat mill-intimati flimkien mar-risposta tagħhom (fol 22), u xehed dwar ir-ragunijiet tal-kollass (fl 292 – 294);

h. Il-**Perit Tancred Mifsud**, li xehed in kontro ezami fid-19 ta' Jannar 2016 (fol 296 – 302);

9. Rat illi fl-14 ta' April 2016, l-intimati lkoll iddikjaraw illi ma fadallhomx provi, ghajr ghall-kontro eżamijiet.

10. Rat il-kontro eżamijiet ta';

a. **Carmel Farrugia** li saret fit-18 ta' Mejju 2016 (fol 310 – 312);

b. **Il-Perit Leonard Zammit** li saret fit-18 ta' Mejju 2016 (fol 313 - 315).

11. Rat illi fl-20 ta' Ottubru 2016, fuq talba tar-rikorrenti, inhatar il-Professur Alex Torpiano bhala Perit Tekniku sabiex jistabilixxi l-kawża tal-kollass.

12. Rat illi fit-22 ta' Gunju 2017, il-Professur Alex Torpiano ipprezenta r-relazzjoni tiegħu (fol 322 – 344), li ġiet minnu kkonfermata fil-25 ta' Ottubru 2017.

13. Semgħet l-eskussjoni viva voce illi saret lill-Professur Alex Torpiano fit-12 ta' Dicembru 2017 (fol 348 – 351).

14. Rat illi fit-22 ta' Frar 2018, il-partijiet qablu li ma kienx hemm aktar provi u li l-kawza setghet tithalla ghas-sottomissjonijiet bil-miktub.

15. Rat is-sottomissjonijiet tar-rikorrenti pprezentati fis-6 ta' Lulju 2018.

16. Rat is-sottomissjonijiet tal-Awtorita' tal-Artijiet ipprezentanti fid-9 ta' Awissu 2018.

17. Rat is-sottomissjonijet tal-Fondazzjoni ghall-Iskejjel ta' Ghada, tal-Ministeru tal-Edukazzjoni u x-Xoghol u tad-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni, ipprezentati fis-6 ta' Settembru 2018.

18. Rat illi fl-20 ta' Novembru 2018, il-kawża ġiet differita ghas-sentenza ghall-25 ta' April 2019.

19. Rat illi fit-23 ta' Mejju 2019, hekk kif din il-Qorti, kif ippresjeduta, ħadet konjizzjoni tal-atti, gie sospiż l-prolazzjoni tas-sentenza sabiex il-partijiet jgħarrfu lill-Qorti jekk ridux jittrattaw quddiem dina l-Qorti, kif presjeduta.

20. Rat illi fis-26 ta' Gunju 2019, il-partijiet qablu illi l-kawża setgħet tithalla għas-sentenza abbażi tal-provi prodotti quddiem il-Qorti, diversament ippresjeduta.

KONSTATAZZJONIJET FATTWALI

21. Jirrizulta, mill-provi prodotti, illi r-rikorrent Innocenzo Farrugia kien akkwista varji artijiet fiz-zona tal-Imqabba mingħand Joseph Ellul fit-12 ta' Ottubru 1992, fosthom l-Utile Dominium Temporanju li kien fadal ta' disgħa u disgħin sena konċessjoni enfitewtika temporanja mit-13 ta' Marzu 1969, ta' għalqa fil-limiti tal-Imqabba, kontrada tax-Xantin, (fol 201) li fiha l-istess rikorrent kien jopera barriera li kienet ilha hemm sa minn qabel is-sena 1939. (fol 62)

22. Jirrizulta illi fit-8 ta' Marzu 2007, parti mill-art konċessa lir-rikorrenti, tal-kejl ta' 1,914 metru kwadru, ġiet espropriata mill-Gvern tal-gurnata, għal skopijiet pubbliċi. (fol 268)

23. Jirrizulta, di fatti, illi tali art li ġiet espropriata kienet attwalment barriera illi kienet magħluqa u mirduma sal-livell tal-bini, u kienet adjaċenti għall-barriera illi fiha kien għadu qed jopera r-rikorrent, u bejn tali art u l-barriera tar-rikorrenti, li hija mħaffra madwar disa sulari 'l isfel, kien hemm ħajt tal-blat tal-ħxuna ta' madwar għaxar piedi.

24. Jirrizulta illi l-art li ġiet espropriata u li kienet biswit il-barriera tar-rikorrenti, kienet attwalment intiża sabiex issir estenzjoni tal-'playing field' ta' l-Iskola Primarja tal-Gvern illi kienet gia mibnija adjacenti mal-artijiet meritu tal-kawża odjerna, kif jidher mill-korrispondenza esebita mill-Fondazzjoni intimata datata 7 ta' Lulju 2004 u 20 ta' Gunju 2007 (fol 274 u fol 275).

25. Jirrizulta illi sussegwentement, fuq tali biċċa art, l-Fondazzjoni intimata għamlet estenzjoni ta' l-iskola kif ukoll sussegwentement bniet area ta' rikreazzjoni ghat-tfal, fuq tali għalqa espropriata, kif jidher mir-ritratti mill-ajru meħuda mill-Awtorita' tal-Ippjanar u datati 2004 u 2008, a fol 162 u 163 tal-proċess, liema area ta' rikreazzjoni saret minghajr il-ħtiega ta' permess da' parte tal-MEPA, skond il-Perit Leonard Zammit li kien inkarigat mix-xogholijiet ghall-Fondazzjoni.

26. Jirrizulta illi wara li saru x-xogholijiet u tlestiet il-'*playing area*', ir-rikorrent beda jilmenta illi meta saru xogholjiet ta' 'embellishment' kif ukoll inbniet il-'5-a-side pitch' tal-'football', l-ilma kollu li kien jinġabar kien qieghed jiskula ġewwa katusi ta' l-ilma illi kienu jarmu l-ilma ġewwa l-barriera tiegħu.

27. Jirrizulta illi r-rikorrent kien kellem lil Carmel Farrugia, li kien il-General Manager tal-Fondazzjoni dak iz-zmien, u, fi kliem Carmel Farrugia stess, "*mistoqsi x'mizuri hadt fir-rigward, ngħid illi xejn.*" (fol 311)

28. Jirrizulta illi fit-28 ta' Frar 2010, il-gurnata tal-Ħadd, filghodu, ċediet parti sostanzjali mill-hajt tal-blat li jaqsam il-barriera tar-rikorrent mill-barriera mirduma fejn kien hemm iz-zona rikreattiva ta' l-iskola, u baqa' nieżel fil-barriera tar-rikorrent, aktar minn disa' sulari 'l isfel, bir-riżultat illi kmamar tax-xogħol u apparat elettriku illi kien hemm fil-barriera ġġarrfu kompletament kif ukoll parti mill-barriera spiċċat inoperabbli stante illi mimlija blat li ġġarraf riżultat tal-incident.

29. Jirrizulta illi l-Perit tar-rikorrent, il-Perit Tancred Mifsud, kif ukoll ir-rikorrent stess, jikkontendu illi tali kollass tal-blat diviżorju seħħ riżultat tal-fatt illi meta nbniet iz-zona rikreattiva, kienu gew installati żewġt katusi kbar li kienu jitfghu l-ilma fil-ħamrija ħdejn il-blat diviżorju, li wassal sabiex tali ħajt iddghajjef u ċeda.

30. Jirrizulta, mill-banda l-oħra, illi l-Periti tal-Fondazzjoni, ossija il-Perit Leonard Zammit kif ukoll l-Perit Anthony Cassar, jikkontendu illi l-kollass seħħ riżultat tal-fatt illi d-dislivell bejn l-art tal-playing field u l-barriera kien kbir hafna u l-pressjoni fuq il-blat kibret aktar ma ħaffer l-isfel ir-rikorrent, bir-rizultat illi eventwalment dana wassal ghall-kollass ta' parti mill-blat.

KONSTATAZZJONJIET TEKNICI

31. Jirrizulta illi, tenut kont ta' dawna z-zewg opinjonijiet tekniċi opposti dwar ir-ragunijiet li wasslu ghall-kollass tal-blat, l-Qorti appuntat bhala Espert tal-Qorti lill-**Perit Professur Alex Torpiano** sabiex jevalwa z-zewg teżijiet tal-partijiet u jasal ghall-konkluzjoniijet tekniċi tiegħu dwar x'seta' wassal ghall-kollass tal-blat diviżorju.

32. Jirrizulta illi l-abbli Perit Professur Torpiano għamel is-segwenti osservazzjonijiet u konklużjonijiet, illi jkun opportun illi jiġu ri-prodotti fil-korp tas-sentenza ghall-kompletezza tal-process Gudizzjarju:

> Illi wara li ra ix-xhieda msemmija u r-rapporti tekniċi u l-opinjonijiet tad-diversi Periti, l-esponenti jissottometti:
>
> Illi kien hemm żewġt teżijiet dwar il-kawża tal-kollass. L-ewwel teżi, ppreżentata mill-Perit Cassar u l-Perit Zammit, kienet li l-kollass seħħ minħabba il-kontinwazzjoni tax-xogħol tal-barriera mir-rikorrent, kemm minħabba l-pressjoni fuq il-ħajt diviżorju allegatament tiżdied, hekk kif l-għoli tal-barriera tar-rikorrenti jiżdied, u kemm minħabba xi vibrazzjonijiet li l-istess qtugħ ta' blat seta' ikkawża. It-tezi l-oħra, ppreżentata mill-Perit Mifsud kienet li l-kollass seħħ minħabba li kien sar tibdil fil-ġbir ta' l-ilma tax-xita, li wasslet biex il-pressa idrawlika fuq il-ħajt diviżorju żdiedet; huwa wkoll sostna li kien hemm żieda fl-għoli ta' l-irdim meta sar il-"*playing field*", li wkoll żiedet il-pressa fuq il-ħajt.
>
> Mil-lat tekniku, l-esponenti ma jaqbel xejn mat-teżi li l-pressa fuq il-ħajt diviżorju tiżdied aktar mal-barriera tar-rikorrenti titħaffer. Din it-teżi hija kompletament żbaljata. Fit-tieni paġna ta' l-affidavit tiegħu, il-Perit Zammit, a fol 258, juri stampa, li biha jixtieq jispjega għaliex, jekk il-fond tal-qiegħ tal-barriera fuq ix-xellug, jiġifieri dik li tirrapreżenta l-barriera tar-rikorrenti, jiżdied, il-pressa li ġejja mill-mili fil-barriera fuq il-lemin, jiġifieri taħt il-'*playing field*', tiżdied. Imma din l-istampa ma tirrappreżentax is-sitwazzjoni attwali. L-istampa tassumi li l-materjal fuq kull naħa tal-ħajt diviżorju huwa l-istess tip ta' mili. Dina hija assolutament mhux is-sitwazzjoni attwali. Dak li jissemma bħala ħajt diviżorju ma kienx ħajt bejn żewġ livelli ta' mili, imma kien parti integrali mill-blat li jifforma il-qiegħ tal-barrieri fuq kull naħa.
>
> Fuq in-naħa tal-lemin, il-fond tal-mili, li jitfa' għafsa fuq il-blat li jifforma l-ħajt diviżorju, huwa mill-wiċċ attwali tal-'*playing field*' sal-livell tal-qiegħ tal-barriera li ntradmet. L-għoli ta' din il-barriera kienet dikjarata mir-rikorrenti bħala tlett sulari qabel ma ntradmet. Il-fond tal-mili ma nbidilx meta it-tħaffir fil-barriera fuq ix-xellug żdied; u għalhekk l-anqas il-pressa ma żdiedet.
>
> Għaldaqstant huwa kompletament skorrett li wieħed isostni li l-pressa setgħet żdiedet meta r-rikorrenti kompla jħaffer fil-barriera tiegħu. Il-pressa mill-mili baqgħet neċessarjament l-istess li kienet meta l-barriera ntradmet. Jekk, kif xehed il-Perit Mifsud, huwa l-każ li l-għoli tal-mili żdied fl-2004, dan kien l-unika mument meta l-pressa fuq il-ħajt diviżorju seta' jiżdied.
>
> It-teżi li x-xogħol ta' tħaffir bil-magni seta' kien kawża tal-kollass, minħabba vibrazzjoni, hija wkoll ta' min jiskartaha, għaliex il-magni fil-fatt huma srieraq ma toħloqx vibrazzjoni b'enerġija suffiċjenti biex tikkawża ċaqliq ta' massa blat bħal dik li kkollassat.
>
> Fir-rapport tiegħu, il-Perit Cassar jispekula li seta' kien li l-irdim li kien hemm fuq is-saqaf tal-ġiebja kien wassal biex sfronda l-istess saqaf, u, b'konsegwenza, kien hemm "*progressive collapse*" tal-ħajt diviżorju. L-esponenti ma tantx huwa konvint minn dina t-tezi; fir-ritratti tal-kollass jidher li, fuq il-fdalijiet tal-ħnejjiet tas-saqaf tal-ġiebja, ix-xorok huma sħaħ u mhux maqsumin. Mill-banda l-oħra, ritratt Nru 2 juri, minn wara, li l-ħajt ta' barra tal-ġiebja (lejn il-barriera tar-rikorrenti) tqaċċat 'il barra. L-ipotezi li l-esponent jagħmel minn dak li jara hi li l-pressa fuq il-ħajt diviżorju żdiedet, għal xi raġuni, anke 'il fuq mis-saqaf tal-ġiebja, u b'hekk tqaċċat il-blat li kien għadu sħiħ, biex ġonġew ruħhom ukoll xi fessuri eżiżtenti fil-madwar, tant li l-massa ta' blat setgħet tiċċaqlaq.

It-tezi tal-Perit Mifsud, li waħda mir-ragunijiet tal-kollass kienet li wara t-2004, żdiet l-għoli ta' l-irdim b'zewgt sulari, biex il-wiċċ wasal sal-livell ta' l-Iskola, hija attendibbli. Pero', l-esponenti ma sab l-ebda konferma, fix-xhieda kollha li qara, li dana fil-fatt sehh. L-esponenti huwa ukoll xettiku li, meta ntradmet il-barriera, li kellha, f'dak il-mument, tlett sulari fond, dan sar biss sa għoli ta' sular, biex b'hekk il-wicc baqa' żewġ sulari taht il-livell oriġinali, jekk hemm provi li din iż-żieda fl-għoli ta' l-irdim seħħet, allura, din l-ispjegazzjoni ikollha ħafna valur, imma jekk m'hemmx provi oħra, jew aktar ċari, ma tantx wieħed seta' jagħtiha piż.

It-tezi l-oħra tal-Perit Mifsud kienet li t-tibdil ta' kif kien jinġabar l-ilma tax-xita biddel l-istat tal-pressa idrostatika fuq il-ħajt diviżorju. Ix-xhieda hija konsistenti li l-ilma tal-*playing field* li taħtu ngħata il-konkos inġabar f'*inspection chamber* li oriġinarjament jidher li kienet titfa' direttament fuq il-barriera tar-rikorrenti. Wara li saru lmenti mir-rikorrenti, l-istess ilma gie indirizzat fil-ħamrija ta' wara l-hajt diviżorju. Fix-xhieda tal-Perit Mifsud kien hemm dubju jekk il-*catchment*, jiġifieri l-arja li fuqha taqa' x-xita li tinġabar, kienx żdied meta sar ix-xogħol; imma l-Perit Zammit, li kien responsabbli ghax-xogħolijiet, xehed li dawn il-katusi kienu jieħdu l-ilma **kollha** tal-bjut ta' l-Iskola. Jekk, kif jidher stabbilit, inbidel il-volum ta' ilma li kien jinġabar fil-ħamrija ta' wara l-ħajt diviżorju, u jekk, minflok li l-istess ilma ma baqax assorbit minn arja relattivament kbira ta' ħamrija u mili, imma gie konċentrat f'post wieħed, allura t-teżi li din kienet kawża tal-kollass tibda ssir aktar soda.

Fix-xhieda saret enfazi, mill-Perit Zammit, li l-post fejn kien jintefa' dan l-ilma kien il-bogħod mis-sit tal-kollass; imma din id-distanza ma ddgħajjifx it-teżi tal-pressa tal-ilma, minħabba, l-ewwel nett, li l-ilma jiġri ma' kullimkien, u minhabba l-fatt li, meta jkun hemm "*saturation*" ta' ħamrija, jiġifieri l-ħamrija tkun mifqugha bl-ilma, l-pressa idrostatika tkun uniformi ma' kull punt li fih jasal l-ilma – u mhux, kif qisu jgħid il-Perit Zammit, il-pressa tkun aktar qawwija viċin is-sors ta' l-ilma. Il-massa ta' blat tal-ħajt diviżorju setgħet kellha pressa uniformi, imma falliet f'post partikolari, l-ewwel nett minħabba l-konfigurazzjoni ta' xi fessuri u qiegħan fil-blat, imma wkoll għaliex, fejn kien hemm il-ġiebja, kien hemm anqas blat li kellu jitqaċċat qabel ma jaqa' l-ħajt.

Ix-xhieda tidher konsistenti li fejn qabel l-ilma kollu kien jintefa' ġol-barriera tar-rikorrenti, meta dan għamel ilment, l-istess katusi semplicement ntradmu, mingħajr ma twaqqaf l-ilma li jgħaddi minnhom. Ir-rikorrenti, Innocent Farrugia, xehed bil-qawwa li l-kwistjoni ta' l-ilma dejjem inkwetatu; dan kien ikkonfermat mix-xhieda tat-tifla, Marica Micallef, kif ukoll minn Charles jew Carmel Farrugia li irċieva l-ilment – u li ammetta li wara l-ilment m'għamel xejn.

It-tezi ta' l-ilma hija, għalhekk, kredibbli, u teknikament valida. Naturalment, dan ma jfissirx li ma kienx hemm fatturi oħra. Il-Perit Cassar iffoka, bħala fattur li kkontribwixxa għall-kollass, il-fatt li l-blat kellu fissuri u qiegħa, li dgħajjfu l-istess hajt diviżorju. Il-Perit Cassar jagħmel riferenza għal fissura vertikali wiesgħa li tidher fir-ritratti tal-barriera qabel il-kollass; però din il-fissura ma kenetx parti mill-kollass, għaliex għadha hemm – kif jidher mir-ritratti meħudha mill-esponenti, fl-access li sar fit-28 ta' Mejju 2017. Fl-istess aċċess seta' jiġi osservat il-blat fil-madwar tal-barriera. F'inħawi fuq il-lemin ta' fejn kien hemm il-kollass, fil-parti ta' fuq tal-blat, jidhru kunsenturi kwazi orizzontali – imma dawn huma 'il fuq wisq biex jispjegaw il-kollass in eżamina – kif ukoll kunsenturi inklinati. Fl-uċuh tal-barriera, fuq ix-xellug tas-sit tal-kollass, jidhru ukoll kunsenturi orizzontali fil-parti ta' fuq, u ohrajn inklinati. Il-kollass attwali ma jidhirx li kien marbut ma' xi fessuri inklinati.

Fir-ritratt li jidher fir-rapport tal-Perit Cassar, Nru 8, ta' qabel il-kollass, tidher linja orizzontali li tista' tindika fissura orizzontali li tikkorrispondi ma' fejn fil-fatt waqa'

il-ħajt diviżorju; pero' l-kwalita' tar-ritratt ma jippermettix lill-esponenti li jkun cert minn dan. Din, però, hija ipoteżi valida.

Fl-aħħar nett, r-ritratti 9 u 10 juru il-wiċċ vertikali tal-blat fejn nqata' minn mal-massa li filfatt waqgħet. Fuq in-naħa tal-lemin tal-kollass (meta tħares minn gol-barriera) – ritratt Nru 9 – jidher wiċċ iswed, li jindika presenza ta' fissura vertikali eżistenti qabel il-kollass, li minnha kien jgħaddi hafna ilma. Fuq in-naha tax-xellug, il-blat jidher (hlief f'parti zghira ta' fuq), nadif u frisk – li tindika qasma ġdida, aktar minn fissura ezistenti.

Wieħed jista' jikkonkludi li l-blat, f'din il-barriera, (kif ukoll hi n-natura tal-blat), kien hemm fissuri ezistenti li naqqsu l-integrita' tal-ħajt diviżorju, imma li, biex waqa' l-ħajt, bil-fors nqasam xi blat li ma kienx maqsum sa dak il-mument, biex b'hekk il-massa tal-blat saret massa indipendenti mill-madwar u setghet taqa'.

Certament, wieħed ma jistax ikun żgur dwar dak li gara, imma ladarba il-mili u l-blat li kien jilqa' l-mili, kienu fis-sitwazzjoni li kienu qabel il-kollass, għal madwar tletin sena, wieħed jista' jipotizza dwar x'seta' nbidel, biex gara li gara.

Fuq il-blat li kien jifforma l-ħajt diviżorju, setgħet żdiedet il-pressa – billi żdied l-għoli tal-mili, jekk dan kien il-kaz, jew billi zdiedet il-pressa idrostatika, billi l-ilma li kien qiegħed jintefa' ġol-ħamrija ma kellux fejn imur, u b'hekk inbniet pressa wara il-ħajt divizorju; jew seta' jkun li l-istess blat iddghajjef biż-żmien, possibbilment, minħabba l-presenza aktar qawwija ta' ilma.

In konklużjoni, l-esponent jissottometti li waqt li ma jaqbilx mat-teżijiet tekniċi prinċipali tal-Perit Cassar u l-Perit Leonard Zammit, huwa aktar propens, fuq il-bilanc tal-probbabilitajiet, li jaqbel mat-teżi tal-Perit Tancred Mifsud dwar l-effett ta' ilma, u partikolarment dwar l-effett tat-tibdil fis-sistema drenaġġ ta' l-ilma tax-xita, u kif ukoll fil-volum ta' ilma, li ċertament twassal għal żieda fil-pressa idrostatika fuq il-blat ħajt diviżorju. L-esponent jfakkar li l-pressa idrostatika tkun, ħafna drabi, ogħla minn dik tat-terrapien, għall-istess għoli. L-esponenti jaqbel mal-Perit Cassar, però, li l-kunsenturi eżistenti fil-blat taw kontribuzzjoni ghall-kollass li seħħ. Pero', għall-esponenti huwa ċar li partijiet tal-blat tqaċċtu minħabba s-sitwazzjoni ta' pressa fuq il-ħajt qabel il-kollass. Bl-informazzjoni u xhieda li kien hemm s'issa, l-esponenti ma jistax joffri aktar ċertezza lill-Onorabbli Qorti.

33. Jirrizulta car illi ma hemm ebda raġuni ghaliex dina l-Qorti ma għandhiex tabbracca u tagħmel taghha l-veduti u opinjonijiet ta' Espert mgħallem u struwit fil-qasam tiegħu, bhalma huwa l-Perit Professur Alex Torpiano, liema konklużjonijiet huma ċari u skjetti – ix-xogħolijiet illi saru mill-Fondazzjoni meta saret il-playing field, partikolarment l-installar ta' żewġ katusi ta' l-ilma illi eventwalment intradmu, wasslu sabiex taggrava s-sitwazzjoni tal-ħajt divizorju, li seta' gia' kellu fissuri go fih, liema aggravar eventwalment wassal għaċ-ċediment parzjali tal-ħajt diviżorju, liema ċediment seta' kellu konsegwenzi ferm aktar gravi u serji kieku seħħ f'ġurnata tax-xogħol u/jew ta' skola tat-tfal tal-primarja.

34. Għalhekk jirrizulta ampjament ippruvat illi l-kollass li seħħ fil-ħajt diviżorju bejn il-proprjeta' tar-rikorrenti u dik ta' l-Iskola ta' l-Imqabba kien riżultat tax-xogħolijiet u tibdiliet magħmula bħala parti mill-estensjoni ta' l-Iskola Primarja tal-Imqabba, partikolarment l-installar tal-katusi ta' l-ilma fejn

volum kbir ta' ilma gie konċentrat f'post wieħed u eventwalment mirduma sabiex ma jidhrux wara lment li ghamel ir-rikorrent dwar il-ħsara li tali ilma seta jikkawza.

KONSTATAZZJONIJET LEGALI

35. Jirrizulta illi, apparti l-eccezzjonijiet ta' responsabbilta' tal-incident u x'ikkawza tali inċident, l-intimati qajjmu varji eċċezzjonijiet ta' natura legali illi jenħtieg illi jiġu kkunsidrati.

36. Jirrizulta illi d-**Direttur Generali tad-Dipartiment ta' l-Artijiet u Propjeta' tal-Gvern**, li l-atti tiegħu eventwalment gew assunti mill-Awtorita' tal-Artijiet, qajjem żewġ eċċezzjonijiet preliminari, ossija:

    a. Illi ma kienx responsabbli ghall-ġestjoni tas-sit meritu tal-kawża, u għalhekk ma jistax jinżamm responsabbli;

    b. Illi huwa ma eżegwixxa ebda xogħolijiet u għalhekk ma seta' qatt ikkommetta xi aġir traskurat jew negliġenti.

37. Jirrizulta, mill-banda l-oħra, illi l-Ministru tal-Edukazzjoni u Xogħol eċċepixxa illi huwa ma huwiex il-legittimu kontradittur stante illi l-Artikolu 181 (1) tal-Kap 12 tal-Ligijiet ta' Malta jipprovdi illi l-Kap tad-Dipartiment għandu jirrapprezenta il-Gvern.

38. Il-Qorti ser tgħaddi biex tagħmel il-konsiderazzjonijiet dwar l-eċċezzjonjiet fuq indikati:

a. **L-eccezzjoni illi l-Awtorita' tal-Artijiet mhix responsabbli**:

Jirrizulta, fis-sottomissjoniet ta' l-abbli difensur tar-rikorrenti, illi "*d-Dipartiment tal-Artijiet għandu jinstab responsabbli bħala dan l-organu tal-Gvern ta' Malta illi f'idejh hija data l-propjeta' kollha tal-Gvern, bħalma hija l-propjeta' li kkollassat wara li nbena l-playground in kwistjoni għaliex ma jirriżultax u ma ġiex ippruvat illi huwa għamel dak kollu neċessarju sabiex jistabbilixxi jekk fil-fatt kienx hemm xi difett fil-kostruzzjoni tal-playground*"

Jirrizulta, mill-banda l-oħra, illi fis-sottomissjoniijet ta' l-abbli difensur tal-Awtorita' tal-Artijiet, illi "*ma jistax jinghad illi l-intimat huwa responsabbli merament ghaliex ma ntweriex illi l-istess intimat ma vverifikax illi x-xogħol li sar minn terz ma kienx wieħed difettuż. Dan l-argument jikser ghal kollox il-principju sakrosant abbracjat fil-kawzi tagħha "ei incumbit probatio qui dicit non ei qui nnegat*".

Jirrizulta ampjament ippruvat, mill-provi prodotti quddiemha, illi l-unika involviment tal-Awtorita' tal-Artijiet, dak iz-zmien Kummissarju tal-Artijiet, kien illi awtorizza lill-Fondazzjoni ghall-Iskejjel ta' Għada, intimata f'dawn il-proceduri wkoll, sabiex taċċedi fuq l-art ġewwa l-Imqabba u tieħu pussess ta' l-istess. Dana sar permezz ta' ittra datata 20 ta' Gunju 2007 illi kienet riżultat tal-espropriazzjoni illi kienet saret fit-8 ta' Marzu 2007 u li kienet saret fuq talba ta' l-istess Fondazzjoni fis-7 ta' Lulju 2004.

Għalhekk, l-unika involviment tal-Awtorita' tal-Artijiet kienet biss fit-tmexxija tal-process amministrattiv illi biha l-art ttiehdet mingħand ir-rikorrent permezz ta' espropriazzjoni u ngħaddiet f'idejn il-Fondazzjoni – għajr għal tali involviment, l-Awtorita' ma kellha ebda sehem la fl-iżvilupp ta' l-art u wisq anqas fil-verifiki dwar ix-xogħolijiet illi kellhom isiru.

Jirrizulta ċar illi tali xogħolijiet saru kollha fuq struzzjonijiet tal-Fondazzjoni għall-Iskejjel ta' Għada u taħt is-superviżjoni ta' nies minnha mqabbda, u għalhekk l-Awtorita' tal-Artijiet ċertament ma tistax tinstab responsabbli għal xi ħsarat illi seta' sofra ir-rikorrenti riżultat ta' xogħolijiet illi għamlet il-Fondazzjoni għall-Iskejjel ta' Għada.

<u>Għalhekk, din l-eccezzjoni għandha tintlaqa'.</u>

b. **L-eccezzjoni illi l-Awtorita' tal-Artijiet ma ezegwiet ebda xogħolijiet u ma setgħet tikkommetti ebda att traskurat jew negliġenti**

Il-Qorti, għal tali eċċezzjoni, tapplika l-istess raġunament gia' spjegat għall-eċċezzjoni aktar 'l fuq ikkunsidrata – la darba l-Awtorita' tal-Artijiet ma kellha ebda involviment fl-iżvilupp u verifiki tax-xogħolijiet illi kienu qed isiru, wisq anqas ma qatt tista' tinstab responsabbli għal xi aġir traskurat jew negliġenti kif qed jikkontemplaw ir-rikorrenti fil-konfront tagħha.

<u>Għalhekk din l-eccezzjoni għandha tintlaqa' wkoll.</u>

c. **L-eccezzjoni illi l-Ministru tal-Edukazzjoni u Xoghol ma huwiex il-legittimu kontradittur a tenur tal-Artikolu 181 (1) tal-Kap 12.**

Il-Qorti tosserva illi l-Artikolu 181B (1) huwa car u ma fih ebda ambigwità' meta jgħid is-segwenti:

> *"Il-Gvern għandu jkun rappreżentat fl-atti u fl-azzjonijiet ġudizzjarji mill-Kap tad-Dipartiment tal-Gvern li jkun inkarigat fil-materja in kwistjoni."*

Dana jfisser illi l-Ministru tal-Edukazzjoni u Xogħol qatt ma messu tħarrek fil-proceduri odjerni, u messu tħarrek BISS id-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni, taħt liema Dipartiment taqa' l-Fondazzjoni għall-Iskejjel ta' Għada, li għamlet ix-xogħolijiet li wasslu għall-kaz odjern.

Għalhekk din l-eccezzjoni għandha tintlaqa' wkoll.

KONSTATAZZJONIJIET DWAR DANNI

39. Jirrizulta illi, waqt il-provi prodotti quddiemha, ir-rikorrent Innocent Farrugia ipprezenta prospett ta' l-ispejjez minnu sofferti, liema spejjez huwa kkwantifika fl-ammont ta' €8,435.27. (fol 144)

40. Jirrizulta illi, sussegwentement, il-Perit Tancred Mifsud ipprezenta prospett aktar dettaljat fejn, filwaqt illi inkorpora l-ispejjez gia' indikati mir-rikorrent kif fuq imsemmi, huwa żied spejjez addizzjonali kollha debitament akkompanjati b'ricevuta fiskali, filwaqt illi żied spejjez għal tindif, telf ta' ġebel li ma baqax aktar aċċessibbli u spejjez ta' riparazzjoni. (fol 167 - 168)

41. Jirrizulta illi l-ispejjez redatti mill-Perit Tancred Mifsud gew deskritti kif gej fis-sottomissjonijet ta' l-abbli difensur tar-rikorrenti:

    a. *<u>Lost softstone extraction blocks</u> – Il-Perit Mifsud ikkalkola fl-istima tiegħu il-qies tal-art li llum ma tistax tinħadem peress illi l-blat li waqa' huwa enormi, u għalhekk ma jistax jitneħħa minn fejn waqa'. L-istima hija bbazata fuq nofs il-valur tal-gebel meta jinbiegħ billi dan il-ġebel ovvjament huwa mitluf u għalhekk mhux ser ikun hemm spejjez ta' ħaddiema, dawl u anke makkinarju sabiex dan jitqatta'.*

       TOTAL: €73,843.52

    b. *<u>Retaining wall constructed to support collapsed loose material/rock</u>: Dan il-ħajt ittella' wara li seħħ l-incident sabiex il-blat u l-materjal ma jkomplix jizzerzaq għal ġewwa l-propjeta' tal-esponenti.*

       TOTAL: €17,119.31

    c. *<u>Expenses as per attached fiscal reciepts:</u> Dawn huma l-ispejjez li batew l-esponenti wara li seħħ l-incident u li kienu gia' gew ikkonfermati bil-gurament mill-esponenti Innocent Farrugia waqt dawn il-proceduri qabel ma giet ezibita l-istima tal-perit*

Tancred Mifsud flimkien mal-ircevuti relattivi u jikkonsistu fis-segwenti:

TOTAL: €13,092.44

d. <u>*Day Works for clearing and compacting loose material and reduce lost surface area:*</u> *Il-Perit Mifsud hawn ta l-istima tax-xogħol rikjest biex parti mill-materjal li waqa' ghal ġewwa l-barriera jitnaddaf, li jinkludi l-ħlas tal-ħaddiema kif ukoll l-użu tal-makkinarju sabiex dan ikun jista' jsir. Oltre dan, huwa wkoll ta stima sabiex tinbena l-kamra u l-giebja li kienu jinsabu fil-propjeta' tiegħu biswit il-playground u li ġġarfu meta seħħ l-incident:*

TOTAL: €37,514

42. Jirrizulta minn l-assjem tad-danni kif fuq maħduma, illi t-total tad-danni kontemplati mir-rikorrent jammontaw ghal **mija u wiehed erbghin elf, ħames mija u wiehed u sebghin Euro u sebgha u ghoxrin ċenteżmu (€141,571.27)**

43. Jirrizulta illi l-Qorti ma għandha ebda raġuni biex tikkontesta w/jew tirriduci d-danni hekk kif likwidati, kemm stante illi huma korroborati b'fatturi, fejn applikabbli, kif ukoll peress illi hemm riduzzjoni gia kontemplata f'tali somma fejn telf ta' bejgh huwa kalkolat.

KONSIDERAZZJONIJIET FINALI

44. Mill-assjem tal-provi miġbura quddiem dina l-Qorti, illi ħadu aktar minn sitt snin sabiex jinġabru, jirrizulta illi l-Fondazzjoni intimata, ossija Fondazzjoni tal-Iskejjel ta' Għada, għamlet xogħolijiet ta' tisbieħ fl-Iskola Primarja tal-Imqabba, partikolarment l-installazzjoni ta' zona rikreattiva u *5-a-side football pitch*, mingħajr ma ħadet in-neċessarji prekawzjonijiet dwar verifiki tal-art fejn tali xogħolijiet kienu qed isiru, partikolarment in vista tal-fatt illi biswit tali żvilupp ta' zona ta' rikrejazzjoni għat-tfal zgħar kien hemm barriera fonda aktar minn disgha sulari.

45. Jirrizulta wkoll illi l-istess Fondazzjoni, tramite l-General Manager tagħha Carmel Farrugia, kienet ben a korrent tal-fatt illi riżultat tax-xogħolijiet tagħhom, kien qed jinġabar ammont konsiderevoli ta' ilma u jispiċċa ġewwa l-barriera tar-rikorrent tramite ta' żewġt katusi kbar minnhom installati, u, rinfaccjati bil-problema tal-ilma mir-rikorrenti, huma solvew tali ilment billi daħħlu tali katusi ġewwa l-ħamrija sabiex jaħbu l-problema u l-ilma jidħol fil-

ħamrija, liema soluzzjoni ma solviet assolutament xejn u, anzi, kompliet aggravat is-sitwazzjoni u wasslet għall-eventwali kollass tal-ħajt wiesgħa aktar minn għaxar piedi.

46. Jirrizulta, għalhekk, illi l-Fondazzjoni għall-Iskejjel ta' Għada hija responsabbli għall-ħsarat sofferti mir-rikorrenti, riżultat ta' tali kollass tal-ħajt.

47. Jirrizulta wkoll illi d-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni, bħala l-Kap tad-dipartiment tal-gvern li taħtu taqa' il-Fondazzjoni ghal-Iskejjel ta' Għada huwa wkoll responsabbli għal tali ħsara u għandu jirrispondi għan-nom tal-Gvern ta' Malta.

48. Jirrizulta, madanakollu, illi l-Awtorita' tal-Artijiet, gia' Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Artjiet u Propjeta' tal-Gvern, ma messha qatt ġiet imdaħħla fil-proċeduri odjerni, stante illi qatt ma kienet involuta f'ebda tip ta' xogħolijiet fuq l-art tal-Iskola Primarja tal-Imqabba.

49. Jirrizulta wkoll illi l-istess għandu jingħad dwar il-Ministru tal-Edukazzjoni u x-Xoghol, fejn huwa qatt ma messu gie imsejjaħ f'tali proċeduri stante illi, a tenur tal-Artikolu 181B, r-rapprezentanza tal-Ministeru u il-Gvern tvesti fid-Direttur Generali, bħala Kap tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni.

KONKLUZJONI

Il-Qorti

Wara illi rat l-atti kollha processwali, inkluż ix-xhieda w id-dokumentazzjoni kollha,

Wara li rat ir-rapport Peritali tal-abbli Perit Professur Alex Torpiano, u

Wara illi rat is-sottomissjonijet ta' l-abbli difensuri tal-partijiet

Tgħaddi biex taqta' u tiddeċiedi l-vertenza odjerna billi,

Tillibera mill-osservanza tal-ġudizzju lill-Ministru tal-Edukazzjoni u x-Xoghol u l-Awtorita' tal-Artjiet;

Tilqa' t-talbiet tar-rikorrenti kif maghmula unikament fil-konfront tal-Fondazzjoni ghall-Iskejjel ta' Għada u d-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni, u għalhekk

Tiddikjara illi l-kollass tal-parti mill-*playground* tal-iskola primarja tal-Imqabba li seħħ fit-28 ta' Frar 2010 għal ġewwa l-proprjeta' tar-rikorrenti, ossija l-barriera li tinsab fl-inħawi magħrufa bħala 'Tax-Xantin', Imqabba, seħħ tort unikament tal-Fondazzjoni għall-Iskejjel ta' Għada u d-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni minħabba

negligenza, traskuragni u n-non osservanza tar-regolamenti tal-bini da parti tagħhom u minħabba illi l-izvilupp ma sarx skond is-sengha u l-arti;

Tillikwida d-danni sofferti mir-rikorrenti per konsegwenza tal-kollass ta' parti mill-iskola primarja tal-Imqabba fit-28 ta' Frar 2010 għal gewwa l-proprjeta' tar-rikorrenti fl-ammont ta' mija u wiehed erbghin elf, ħames mija u wiehed u sebghin Euro u sebgha u ghoxrin ċenteżmu (€141,571.27);

Tordna lill-Fondazzjoni ghall-Iskejjel ta' Għada u d-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni in solidum bejniethom iħallsu lir-rikorrenti is-somma ta' **mija u wieħed erbghin elf, ħames mija u wiehed u sebgħin Euro u sebgħa u għoxrin ċenteżmu (€141,571.27)**

Spejjez tar-rikorrenti ikunu a kariku tal-Fondazzjoni ghall-Iskejjel ta' Għada u d-Direttur Generali tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni in solidum bejniethom għajr għall-ispejjez tal-Awtorita' tal-Artjiet u tal-Ministru tal-Edukazzjoni, illi għandhom ikunu a kariku esklussiv tar-rikorrenti.

Imgħax kalkolabbli mid-29 ta' Gunju 2013, data meta rrediġa l-prospett tad-danni l-Perit Tancred Mifsud (fol 167), sad-data tal-pagament effettiv.

Francesco Depasquale LL.D. LL.M. (IMLI)
Imħallef

Rita Sciberras
Deputat Registratur